

vallásszabadság jogának gyakorlásában is, úgy, hogy maguk is méltóvá váltak a szabadságra.

A harmadik évezred küszöbén fontos határozott lépéseket tenni az emberi méltóság és jogok érvényesítésére. Legfőbb ideje, hogy az erdélyi unitáriusok:

- megerősítsék azt a vallásukból eredő elkötelezettséget, hogy megvédik és fejlesztik az emberi jogokat;

- kinyilatkoztassák együttműködési szándékukat mindazokkal, akik ezen célokért dolgoznak;

- elismerjék, hogy szükségük van egymásra a szebb holnap és az emberibb, és felelősségteljesebb világ - Istenországa megvalósításához.

Nyilvánvaló, hogy mindezek a kötelezettségek nehéz feladatot jelentenek számunkra és, hogy az előttünk álló út nem lesz könnyű. De a többi évszázados elnyomás elleni küzdelem megedzette és megtanította az erdélyi unitáriusokat, hogy a küzdelmet nem szabad feladni és a reményről lemondani. A múltban is hűek maradtak az emberség iránti elkötelezettségükhöz. A reményt soha nem adták fel; vallották, hogy "amíg lélegzem, addig remélek". Reménykedjünk, hogy emberségünk közös érdekében megvalósulnak az emberi jogok.

Dr. SZABÓ ÁRPÁD

AZ EGYHÁZ ÉS AZ ÁLLAM VISZONYA

Mit értünk egyház, egyházi közösségek, felekezetek, valamint az állam és mindezek szervezetei alatt? Hogyan viszonyulnak - egyház, állam - külsőleg és belsőleg egymáshoz? A modern jogrendszerekben milyen értékű kell legyen az emberi jogokra való hivatkozás, az ember személyméltósága és tisztelete, valamint a szabadság és az igazságosság fogalmai?

Az egyház és az állam strukturális intézmények, melyeknek illetékessége különböző területekre vonatkozik.

I. Az egyház intézmény dimenziója túlmutat ezen a világon. Az egyház mindig a minőségi emberséget (az emberi személy belső kiteljesedését) munkálta és hirdette, akár szegényeknek vagy gazdagoknak, akár kisebbségi vagy többségi sorsban élőknek. Az egyház az egyetemes élet, illetve alapigazságok birtokában tud szívet és társadalmat egyaránt formáló erővel hatni.

A strukturális felépítés azonban az egyházat a világhoz, annak más intézményrendszereihez köti. Habár az egyházak feladata a társadalomban a "kovász", a "só", a "világosság" szerepe, mégis viszonyát a társadalom intézményeivel a jogi normák kategóriái határozzák meg és szabályozzák.

Az egyháznak a következő alapvető jellemzői vannak:

1. Az egyházban nincs helye a szélsőségeknek. Az egyház megszűnik önma-ga lenni, ha politikai végleteknek adja oda magát. A legszemélyesebb szeretet csak a leegyetemesebb szeretetben foglalhat helyet. Vannak egyetemes természetű tudományos igazságaink, amelyek személytelenek, vagy vannak személyes nézeteink, amelyeket képviselünk, de azok nem egyetemesek és objektívek. Csak Istenben lesz minden egyetemes igazság személyessé, és minden személyes igazság egyetemessé, anélkül, hogy a részleteket kiemelnénk az egyetemesből.

2. Az egyház másik jellemzője, hogy soha nem rövidlejárátú hatalmi érdekeknek, hanem az emberiség egyetemes életérdekeinek és legvégső életértékeinek a képviselője. Még akkor is, ha ezek nem valósulnak meg egyhamar.

3. Az egyház másik jellemzője a megbízhatóság. Erre a megállapításra az egyház konfliktusoktól sem mentes történelmi útja és maga az evangélium jogosít fel bennünket.

II. Az állam fogalmát és szervezett intézmény-rendszerét nem szabad a társadalom filozófiai-kulturális tényével azonosítani. Az államnak mint világi hatalomnak a világi feladatokat világi eszközökkel kell megoldania. Ezek: a jog és hatalom eszközei. Az államnak azonban az emberi közösségeket, a népi-nemzeti csoportokat kell szolgálnia, és így személyi és közösségi jogokat biztosítva kell megteremtenie a társadalom egyensúlyát és kulturális, gazdasági és szociális fejlődését.

Erre a feladatra az állam egymaga nemcsak, hogy nem vállalkozhat, hanem egyszerűen képtelen is rá. Miért? Csak egy példát említek. Tagadhatatlan, hogy az emberi személyiség lényében a transzcendensre nyitott. A személynek, azaz egyrészt a földi és transzcendens vágyaknak perspektívát adni, másrészt az önző és érvényesülni akaró ösztönöket megfékezni és helyesen felhasználni, az államnak az egyházhoz kell fordulnia. Az egyház pedig a természetfeletti valóság birtokában, hitében és reményében kínálja fel az államnak a segítségét.

Ebből a kapcsolatból, illetve egymásrataltságból tevődnek fel továbbá az egyház és az állam viszonyának kérdései.

Az egyház és az állam viszonyának alapjai:

1. Az egészséges és működőképes vallásszabadság, vagyis az az állapot, amikor mindkét tényező (egyház és állam) étellel és valós tartalommal tölti meg a szabadságot. Egy új világregend van kialakulóban. De úgy vélem, hogy mindez csak akkor teremti és hoz új, békés életet, ha jogi alapot és tiszteletet adunk az emberi személy méltóságának, és kitörünk a nyugati és keleti önző gazdasági, politikai szörny szorításából.

A modern jogi államban más értelme van a vallásszabadságnak, mint például volt az állami ideológiai monopolhelyzetében (a kommunizmusban), vagy amikor az állam semmibe veszi a vallást. Az első ellenségesen háttérbe szorítja a vallást, a másodikban az állam kényszeredetten szemet huny afölött, hogy polgárai vallásosak, illetve van világnézetük. Mindkét modell az emberi és vallásszabadságot korlátozó vagy lebecsülő forma.

2. Ezért igaz, tárgyilagos vallásszabadság, ahogyan azt az európai emberjogi konvenció értelmezi, magában foglalja az egyház és az állam (funkcionális) szétválasztását.

Ha minden állampolgár vallásszabadságot élvez, akkor az állam nem mehet bele egyik vagy másik vallási közösséggel egy, a házassághoz hasonló közelebbi kapcsolatba. Szétválasztást és egyenlő távolságot mindenkinek! Így őrizheti meg az egyház és állam a maga lényegi célját, feladatát és küldetését. Az egyházat érintő szétválás minden szabad formájának azt kell tartalmaznia, hogy az egyház azzá válhasson, ami lényege, és azt az állam is elismerje. Az állam ezáltal elismeri, hogy nem rendelkezik a végső igazságokkal. Az állam rá van utalva arra, hogy polgárai a törvényeket ne csak azért tartásák tiszteletben, mert félnek a hatalomtól, hanem erkölcsi indokokból is, de ezt az erkölcsi tartást az állam egyedül nem tudja létrehozni. Az egyház és az állam szabad szétválása éppen azt jelenti, hogy a polgár saját vallását vagy világnézetét nemcsak az államon és annak intézményein kívül valósítja meg, hanem az állami intézményekben is önmaga maradhat.

Az egészséges szétválasztásnak tehát azt kell jelentenie, hogy mindkét tényező (egyház-állam) megőrzi a maga azonosságának belső és külső formáját. Ebből következik az egyház-állam viszonyulás másik alapja.

3. Az egyháznak és az államnak együtt kell működniük. A modern korban olyan alapstruktúrákat kell kialakítani, amelyekben az egyház és az állam önmaguk maradnak és nem akarják elvenni vagy önkényesen átvállalni egyik a másiknak társadalmi szerepét.

Az egyház és az állam közti viszony tárgyalásakor abból az előfeltételezésekből indultunk ki és azt tartjuk szem előtt, hogy a vallásszabadság államával van dolgunk, amely egyben az emberi jogok állama is. Már nem az államgépezet működése, nem egy önállósodott ideológia áll az állam alkotmányos alapjának középpontjában, hanem az emberi méltóság. És talán egyetlen államalakulat sem ismerte fel olyan világosan a múltban, mint a modern, az emberi jogok állama, hogy mennyire károsítja a szükség, a fájdalom, az éhínség az emberi méltóságot. Ezért az emberi jogok állama egyben mindig szociális állam is. És éppen az emberi méltóság fogalma az, amelyik egyúttal megmutatja, hogy az egyház és állam szétválasztásakor miként következhet be a feladatok egyidejű felvállalása, anélkül, hogy a kettő egyike identitását elveszítené. Mert éppen az emberi méltóságban és annak szolgálatában tud mindkét intézmény gyümölcsözően együttműködni, anélkül, hogy összeolvadnának.

4. A kapcsolatok, a kérdésfelvetések és azok megoldásait illetően, mind a nyugati, mind a keleti társadalomban az egyháznak és az államnak kölcsönösen fel kell karolniuk a szubszidiaritást. Ez a szociális piacgazdaság egyik elve, amely éppúgy megfelel a piacgazdaság logikájának, mint az állam demokratikus szervezetének. Lényege: segítség az önmagunkon való segítséghez. Etikailag az elv az önmagunk iránti felelősségen és a szolidaritáson alapul. Nem hivatkozik örök garanciákra, hanem az érintettek felelősségére és problémamegoldó fantáziájára, amely azonban a közösség támogatását jelenti. Elsősorban az egyház(ak) feladata, hogy a kultúrában a kölcsönös segítségnyújtást újból kibontakoztassa.

5. A szubszidiaritás elvéből következik a kölcsönös megismerés, a dialógus, melyeket a bizalom tölthet meg tartalommal. Az egyháznak reális szabadságot kell biztosítania, mely magában foglalja a közjogi testület jogi kategóriáját. Az egyháznak a saját eszközeivel kell támogatnia a civil állam felépítését. Minden felmerülő problémára azonban naprakész megoldásokat előírni nem lehet, és az egyház sem rendelkezik közvetlenül ilyenekkel. Mivel az állam is felelős saját szabadságáért és függetlenségéért, neki is meg kell keresnie azokat a morális értékeket, amelyeket saját érdekében fel kell használnia. Mindez pedig azt jelenti, hogy ismerjék jól egymást és bízzanak egymás segítségében.

6. Kulturális, politikai, gazdasági garanciák biztosítása szerződések, megállapodások által. Ezek nemcsak az egyház és az állam külön érdekeit és értékeit védik, hanem állandóbb alapot nyújtanak az intézményes kereteknek a jövő számára.

Előadásomban nem foglalkozom az egyház és a vallási közösségek tevékenységével az államban. Erről a tevékenységről majd az egyes országokban levő sajátos helyzet bemutatásával a következő előadások foglalkoznak. A jelen helyzet azt mutatja, hogy az egyház és az állam viszonyában sokféle modell érvényesül a teljes szétválástól az államvallásig. A kérdés az, hogy a jövő számára melyik modell felel meg a legjobban. Véleményem szerint nem a jogi szétválasztás, a szó negatív értelmében, hanem pozitív funkcionális együttműködés.

Itt azonban hivatkoznunk kell az egyháznak azokra a tevékenységi ágazataira, melyek szolgálatát lényegében és céljában határozzák meg: oktatás-nevelés, kulturális, szociális, egészségügyi, karitatív tevékenység. Összegezve: az egyháznak azon eszméi felelnek meg az értékmegújulás s ugyanakkor a jövő modern követelményeinek és tevékenységének, amelyekben belső erőket szabadít fel a legfőbb jó akaró, alkotó szabadság. Ezért mindenekelőtt helyre kell állítani a szabad személyiség embereszményét, az egymást megértő és együttműködő emberi közösségeket.

Dr. MOLNÁR ISTVÁN

HELYTÖRTÉNETI ADALÉKOK A SZÉKELYKERESZTÚRI EGYHÁZKÖR EKLÉZSIÁINAK ISMERTETÉSÉHEZ (4. rész)

8. SZENTÁBRAHÁM

A Firtos déli oldalából induló Gagy-vízének középső szakasza táján mendenceszerűen kiszélesedő völgyrészben fekszik Szentábrahám "a Gagy völgyének legnevezetesebb faluja" (Orbán Balázs. I. 120-121). A 14. század elején már jelentős egyházi központ, a pápai tizedjegyzékben Szentábrahám néven szerepel, amelynek Vyda nevű papja 1333-ban hat és 1334-ben három szlavon báni dénárt fizetett: "Vyda sacerdos de Sancto Abraam solvit III. banales antiquos." (Vö. Benkő Elek: A középkori Keresztúr-szék régészeti topográfiája. Bp. 1992. 208.) A Székely Oklevéltár régebbi és új köteteiben az 1500-as évekből származó sokféle bírászkodási ügy kapcsán megőrzött peres iratokban *Zenth Abran*, *Zent Abran*, *Zent Abranfalua*, *Szent-Abrany* megjelöléssel nevezik. Nevét tehát kezdetől fogva őrzi. Román hivatalos neve *Avramesti*.

A falu belterületén és a határ különböző részein végzett régészeti kutatások, terep-bejárások alapján megállapítódott, hogy az előbbiben a késő népvándorlás kor, a középkor, a 12-15. század; az utóbbiak területén pedig az ős- és ókor, a kora vaskor, a népvándorlás kora és az Árpád-kor itt élt vagy mozgott embere anyagi kultúrájának nyomai megtalálhatók. (Vö. Benkő E. i.m. 239-240.)

A hajdani falu lélekszámáról az első - de csak következtethető - tájékoztatást az 1720-1721. évi Mária Terézia korabeli, az adózás céljából összeírt háztartások számából következtethetünk, amely szerint Szentábrahámon összesen 29 adóköteles háztartást vettek nyilvántartásba. Ha háztartásonként átlag - erre a korra szokásos háztartás szerint - 5 főt veszünk, akkor a 29 háztartásban mintegy 145-150 lélek lehetett, s ezekhez hozzáátéve a meg nem adóztatható családokban élőket, akkor a lakosság lélekszáma a 200 körülit érhetette el.

Mintegy hat és fél évtized múlva az 1786-1787-ben végzett első hivatalos magyarországi népszámlálás adatai szerint a falu már 93 házból áll, s ezekben 94 család 489 lelke lakott. A 253 férfi nembeliek közül pap 1, nemes 14, paraszt 37, paraszt és polgár örököse 30, zsellér 67, egyéb 20, s a "férfi sarjadék" száma összesen 84. A nők lélekszámát csak jelzik: 223.

Az 1800-ban tartott *püspöki generális vizitáció*kor "Megszámláltatván a' S. Abraani Mater Ecclesia minden rendbéli Tagjai (unitáriusok) találtattak e' szerént: A' Tselédes Gazdák és özvegy Gazda Aszszonyok Nro. 86. A' életben lévő Gazdák Feleségeik Nro. 55. Fiu Magzatok Nro. 78 Leány Magzatok Nro. 75. Minden Lelkeknek száma 292". Orbán Balázs statisztikája 1886-ban összesen 567 lelket tüntet fel: ebből unitárius 413 (eszerint számuk 1800-tól 1868-ig mintegy 120 fővel növekedett), református 143, r. katolikus 10, egyéb 1.

1900-ban a lélekszám már 745, kiegyensúlyozott korcsoportbeli megoszlással: kiskorúak 40%, fenntartást végző felnőt 43% és 60 éven felüli öreg csak